

Sbírka soudních rozhodnutí

ROZSUDEK SOUDNÍHO DVORA (čtvrtého senátu)

19. dubna 2018 *

„Řízení o předběžné otázce – Nezávislí obchodní zástupci – Směrnice 86/653/EHS – Nárok obchodního zástupce na odškodnění nebo náhradu škody po zániku smlouvy o obchodním zastoupení – Článek 17 – Vyloučení nároku na odškodnění v případě ukončení smlouvy ve zkušební době stanovené ve smlouvě“

Ve věci C-645/16,

jejímž předmětem je žádost o rozhodnutí o předběžné otázce na základě článku 267 SFEU, podaná rozhodnutím Cour de cassation (Kasační soud, Francie) ze dne 6. prosince 2016, došlým Soudnímu dvoru dne 15. prosince 2016, v řízení

Conseils et mise en relations (CMR) SARL

proti

Demeures terre et tradition SARL,

SOUDNÍ DVŮR (čtvrtý senát),

ve složení T. von Danwitz, předseda senátu, C. Vajda, E. Juhász, K. Jürimäe (zpravodajka) a C. Lycourgos, soudci,

generální advokát: M. Szpunar,

vedoucí soudní kanceláře: A. Calot Escobar,

s přihlédnutím k písemné části řízení,

s ohledem na vyjádření předložená:

- za Demeures terre et tradition SARL F. Moliniém, avocat,
- za francouzskou vládu D. Colasem a R. Coesmem, jako zmocněnci,
- za německou vládu T. Henzem a M. Hellmannem, jako zmocněnci,
- za Evropskou komisi J. Hottiaux a H. Tserepa-Lacombe, jako zmocněnkyněmi,

po vyslechnutí stanoviska generálního advokáta na jednání konaném dne 25. října 2017,

vydává tento

* Jednací jazyk: francouzština.

Rozsudek

- 1 Žádost o rozhodnutí o předběžné otázce se týká výkladu článku 17 směrnice Rady 86/653/EHS ze dne 18. prosince 1986 o koordinaci právní úpravy členských států týkající se nezávislých obchodních zástupců (Úř. věst. 1986, L 382, s. 17; Zvl. vyd. 06/01, s. 177).
- 2 Tato žádost byla podána v rámci sporu mezi společnostmi Conseils et mise en relations (CMR) SARL a Demeures terre et tradition SARL (dále jen „DTT“) ohledně návrhu CMR znějícího zaprvé na zaplacení kompenzačního odškodnění jako náhrady škody vzniklé zánikem smlouvy o obchodním zastoupení mezi CRM a DTT a zadruhé na náhradu škody za neoprávněné ukončení smlouvy.

Právní rámec

Unijní právo

- 3 Ve druhém a třetím bodě odůvodnění směrnice 86/653 se uvádí:

„vzhledem k tomu, že rozdíly vnitrostátních právních předpisů v oblasti obchodního zastoupení značně ovlivňují podmínky hospodářské soutěže a výkon tohoto povolání uvnitř [Evropské unie] a poškozují úroveň ochrany obchodních zástupců v jejich vztazích se zmocniteli a bezpečnost obchodů; že tyto rozdíly mimo jiné mohou značně omezovat uzavírání a plnění smluv o obchodním zastoupení mezi zmocnitelem a obchodním zástupcem usazenými v různých členských státech;

vzhledem k tomu, že obchod se zbožím mezi členskými státy má probíhat za podmínek obdobných podmínkám jednotného trhu, což vyžaduje sblížení právních řádů členských států v míře nezbytné pro řádné fungování společného trhu; že z tohoto ohledu ani sjednocené kolizní normy neodstraňují v oblasti obchodního zastoupení výše uvedené nevýhody a neumožňují tedy vyhnout se navrhované harmonizaci.“

- 4 Článek 1 této směrnice stanoví:

„1. Opatření k harmonizaci stanovená touto směrnicí se použijí na právní a správní předpisy členských států, které upravují vztahy mezi obchodními zástupci a zmocniteli.

2. Pro účely této směrnice se obchodním zástupcem rozumí osoba, která je jako nezávislý zprostředkovatel trvale pověřena sjednávat prodej a nákup zboží pro jinou osobu (dále jen ‚zmocnitel‘) nebo sjednávat a uzavírat tyto obchody jménem a na účet zmocnitele.

[...]“

- 5 Článek 17 odst. 1 až 3 uvedené směrnice stanoví:

„1. Členské státy přijmou opatření nezbytná, aby obchodní zástupce po zániku smlouvy získal odškodnění podle odstavce 2 nebo náhradu škody podle odstavce 3.

2.

a) Obchodní zástupce má nárok na odškodnění, jestliže

- zmocniteli přivedl nové zákazníky nebo podstatně zvýšil objem obchodu se stávajícími zákazníky a zmocnitel má i nadále podstatné výhody z obchodu s těmito zákazníky

a

- zaplacení této odměny je spravedlivé s ohledem na všechny okolnosti, zejména na provize, o které obchodní zástupce přichází a které vyplývají z obchodu s těmito zákazníky. [...]

- b) Výše odškodnění nesmí překročit částku rovnající se ročnímu odškodnění vypočítanému z průměrné roční odměny pobírané obchodním zástupcem během pěti posledních let, a pokud smlouva trvá dobu kratší než pět let, je odškodnění počítáno z průměru za dotčené období trvání smlouvy;
- c) Poskytnutí odškodnění nezbavuje obchodního zástupce možnosti žalovat na náhradu škody.

3. Obchodní zástupce má právo na náhradu škody, která mu vznikne v důsledku zániku vztahů se zmocnitelem.

Tato škoda vzniká zejména, dojde-li k jejich zániku za okolností,

- které zbavují obchodního zástupce provizí, které by při řádném plnění smlouvy získal, a za okolností, které zmocniteli poskytují značné výhody spojené s činností obchodního zástupce, nebo
- které obchodnímu zástupci neumožní umořit náklady a výdaje, které vynaložil na splnění smlouvy na doporučení zmocnitele.“

6 Článek 18 téže směrnice zní:

„Odškodnění nebo náhrada podle článku 17 se nevyplácí,

- a) jestliže zmocnitel vypoví smlouvu z důvodu neplnění povinností ze strany obchodního zástupce, které by podle vnitrostátních právních předpisů opravňovalo k okamžitému zániku smlouvy;
- b) jestliže smlouvu vypoví obchodní zástupce, ledaže důvodem této výpovědi jsou okolnosti na straně zmocnitele, vysoký věk, choroba nebo nemoc obchodního zástupce, a z těchto důvodů na něm nelze spravedlivě požadovat, aby nadále vykonával své činnosti;
- c) jestliže obchodní zástupce po dohodě se zmocnitelem postoupí práva a povinnosti vyplývající ze smlouvy o obchodním zastoupení třetí osobě.“

7 Článek 19 směrnice 86/653 stanoví:

„Strany se nemohou před zánikem smlouvy odchýlit od článků 17 a 18 v neprospěch obchodního zástupce.“

Francouzské právo

8 Článek L. 134-12 code de commerce (obchodní zákoník) stanoví:

„V případě zániku vztahů obchodního zástupce se zmocnitelem má obchodní zástupce nárok na kompenzační odškodnění jako náhradu vzniklé škody.

Obchodní zástupce ztrácí nárok na náhradu, pokud neoznámil zmocniteli ve lhůtě jednoho roku od zániku smlouvy, že hodlá své nároky uplatnit.

Právní nástupci obchodního zástupce mají rovněž nárok na náhradu, pokud došlo k zániku smlouvy úmrtím zástupce.“

Spor v původním řízení a předběžná otázka

- 9 Dne 2. prosince 2011 uzavřela DTT s CMR smlouvu o obchodním zastoupení týkající se prodeje rodinných domů. Podle této smlouvy měla DTT postavení zmocnitele a CMR postavení zmocněnce. Uvedená smlouva stanovila zkušební dobu dvanáct měsíců, po jejímž uplynutí se považovala za smlouvu na dobu neurčitou, s možností pro každou stranu ukončit smlouvu v této době s výpovědní lhůtou patnáct dnů v prvním měsíci a poté s výpovědní lhůtou jeden měsíc. Smlouva o obchodním zastoupení stanovila za cíl uskutečnění dvaceti pěti prodejů ročně.
- 10 Dopisem ze dne 12. června 2012 DTT oznámila CMR své rozhodnutí ukončit tuto smlouvu po uplynutí smluvní výpovědní lhůty jeden měsíc. Toto rozhodnutí bylo odůvodněno nedodržením cíle stanoveného uvedenou smlouvou, jelikož CRM uskutečnila v pěti měsících pouze jeden prodej.
- 11 Podáním ze dne 20. března 2013 podala CMR proti DTT k tribunal de commerce d'Orléans (Obchodní soud v Orléans, Francie) žalobu na zaplacení kompenzačního odškodnění jako náhrady škody vzniklé zánikem smlouvy o obchodním zastoupení a na náhradu škody za neoprávněné ukončení smlouvy. Rozsudkem ze dne 30. ledna 2014 uvedený soud návrhům CMR částečně vyhověl.
- 12 Dne 14. února 2014 podala DTT proti tomuto rozsudku odvolání. Rozsudkem ze dne 18. prosince 2014 cour d'appel d'Orléans (Odvolací soud v Orléans, Francie) částečně zrušil rozsudek tribunal de commerce d'Orléans (Obchodní soud v Orléans). Konkrétně tento soud rozhodl, že v případě zrušení smlouvy o obchodním zastoupení ve zkušební době nárok na kompenzační odškodnění stanovený v článku L. 134-12 obchodního zákoníku nevznikl. Dále dospěl k závěru, že vypovězení smlouvy, kterou uzavřely DTT a CMR, nebylo neoprávněné, jelikož v pěti měsících byl uskutečněn pouze jeden prodej, třebaže cílem stanoveným v této smlouvě bylo uskutečnění dvaceti pěti prodejů ročně.
- 13 Cour de cassation (Kasační soud, Francie), ke kterému CMR podala kasační opravný prostředek proti posledně zmíněnému rozsudku, zaprvé uvedl, že cour d'appel d'Orléans (Odvolací soud v Orléans) ve svém rozsudku uplatnil ustálenou judikaturu obchodního, finančního a hospodářského senátu Cour de cassation (Kasační soud), podle které existuje z práva na odškodnění výjimka, pokud byla smlouva o obchodním zastoupení ukončena ve zkušební době. Zadruhé uvedl, že směrnice 86/653 se o případné zkušební době nezmiňuje, takže podle všeho si takovou dobu mohou strany smlouvy o obchodním zastoupení stanovit, aniž by to představovalo porušení unijního práva. Zatřetí připomněl, s odkazem na judikaturu Soudního dvora, že citovaná směrnice má za cíl chránit obchodního zástupce v jeho vztahu se zmocnitelem a že čl. 17 odst. 2 této směrnice je třeba vykládat ve smyslu, který přispívá k této ochraně.
- 14 Za těchto podmínek se Cour de cassation (Kasační soud) rozhodl přerušit řízení a položit Soudnímu dvoru následující předběžnou otázku:

„Uplatní se článek 17 směrnice [86/653] i v případě, že k zániku smlouvy o obchodním zastoupení dojde ve zkušební době, která je stanovena v této smlouvě?“

K předběžné otázce

- 15 Podstatou předběžné otázky předkládajícího soudu je, zda musí být článek 17 směrnice 86/653 vykládán v tom smyslu, že při zániku smlouvy o obchodním zastoupení se i v případě, že k tomuto zániku dojde ve zkušební době stanovené v této smlouvě, uplatní režim odškodnění stanovený v odstavci 2 tohoto článku a režim náhrady škody stanovený v jeho odstavci 3.

- 16 Předně je třeba se zabývat otázkou, zda směrnice 86/653 brání tomu, aby byla ve smlouvě o obchodním zastoupení stanovena zkušební doba.
- 17 Jak uvedl generální advokát v bodě 34 svého stanoviska, tato směrnice neobsahuje žádnou zmínku o „zkušební době“. Vzhledem k tomu, že žádné z ustanovení této směrnice neupravuje stanovování zkušební doby, je třeba dospět k závěru, že její stanovení, které spadá do smluvní volnosti stran smlouvy o obchodním zastoupení, není touto směrnicí zakázáno.
- 18 Z předkládacího rozhodnutí v projednávané věci plyne, že obchodní, finanční a hospodářský senát Cour de cassation (Kasační soud) rozhodl, že obchodnímu zástupci nepřísluší žádný nárok na odškodnění, když k ukončení smlouvy o obchodním zastoupení dojde ve zkušební době.
- 19 K tomu je třeba připomenout, že podle čl. 288 třetího pododstavce SFEU platí, že „[s]měrnice je závazná pro každý členský stát, kterému je určena, pokud jde o výsledek, jehož má být dosaženo, přičemž volba formy a prostředků se ponechává vnitrostátním orgánům“.
- 20 Jak generální advokát rovněž zdůraznil v bodě 34 svého stanoviska, směrnice 86/653 sice nebrání tomu, aby ve smlouvě o obchodním zastoupení byla stanovena zkušební doba, avšak takové zkušební době nelze ve vnitrostátním právu přiznat právní účinky, které by mohly mít dopad na plnou účinnost této směrnice.
- 21 Otázku, zda stanovení zkušební doby ve smlouvě o obchodním zastoupení brání uplatnění režimu odškodnění stanovenému v odstavci 2 článku 17 směrnice 86/653 a režimu náhrady škody stanovenému v odstavci 3 tohoto článku při zániku takové smlouvy ve zkušební době, bude třeba posuzovat s ohledem na tyto úvahy.
- 22 Podle ustálené judikatury Soudního dvora platí, že pro určení působnosti ustanovení unijního práva, v projednávaném případě článku 17 směrnice 86/653, je třeba vzít v úvahu zároveň jeho znění, kontext a cíle (rozsudek ze dne 16. dubna 2015, Angerer, C-477/13, EU:C:2015:239, bod 26 a citovaná judikatura).
- 23 Ke znění tohoto článku je zaprvé třeba poznamenat, že podle čl. 17 odst. 1 směrnice 86/653 přijmou členské státy opatření nezbytná k tomu, aby obchodní zástupce po „zániku smlouvy“ získal odškodnění nebo náhradu škody. Stejně tak čl. 17 odst. 3 této směrnice stanoví, že obchodní zástupce má právo na náhradu škody, která mu vznikne v důsledku „zániku vztahů se zmocnitelem“. Nárok obchodního zástupce na odškodnění nebo náhradu škody je tedy podmíněn zánikem jeho smluvního vztahu se zmocnitelem.
- 24 Jestliže má stanovení zkušební doby, jak podotkl generální advokát v bodě 38 svého stanoviska, za cíl usnadnit ukončení smlouvy o obchodním zastoupení, je nasnadě, že ukončení takové smlouvy ve zkušební době stanovené v dané smlouvě představuje „zánik smlouvy“, resp. „zánik vztahů [obchodního zástupce] se zmocnitelem“ ve smyslu čl. 17 odst. 1 a 3 směrnice 86/653.
- 25 V této souvislosti je třeba upřesnit, že z vyjádření předložených Soudnímu dvoru vyplývá, že judikatura Cour de cassation (Kasační soud) zmíněná výše v bodě 18 tohoto rozsudku, podle které v případě ukončení smlouvy o obchodním zastoupení ve zkušební době nepřísluší obchodnímu zástupci žádný nárok na odškodnění, vychází ze závěru, že ve zkušební době není smlouva o obchodním zastoupení prozatím uzavřena s konečnou platností.
- 26 Takový výklad nemá ve směrnici 86/653 žádnou oporu. Právě naopak, jak poznamenal generální advokát v bodě 39 svého stanoviska, vztah mezi obchodním zástupcem a zmocnitelem ve smyslu článku 1 směrnice 86/653 existuje od okamžiku uzavření smlouvy, jejímž předmětem je sjednávání prodeje a nákupu zboží nebo sjednávání a uzavírání tyto obchody jménem a na účet zmocnitele, a to bez

ohledu na to, zda je v této smlouvě sjednána zkušební doba. Z toho vyplývá, že ustanovení této směrnice jsou použitelná již od okamžiku, kdy zmocnitel a obchodní zástupce uzavřou takovou smlouvu, i kdyby tato smlouva stanovila zkušební dobu.

- 27 Zadruhé z čl. 17 odst. 2 písm. a) směrnice 86/653 vyplývá, že nárok na odškodnění vzniká mimo jiné tehdy, jestliže obchodní zástupce přivedl zmocniteli nové zákazníky nebo podstatně zvýšil objem obchodu se stávajícími zákazníky nebo pokud zmocnitel má i nadále podstatné výhody z obchodu s těmito zákazníky. Dále podle čl. 17 odst. 2 písm. b) této směrnice platí, že výše takového odškodnění je úměrná výkonu obchodního zástupce po dobu trvání smlouvy. Z článku 17 odst. 3 uvedené směrnice také vyplývá, že obchodní zástupce má nárok na náhradu škody, která mu vznikne v důsledku zániku smluvních vztahů zejména za okolností, které připravují zástupce o provize, které by při řádném plnění smlouvy získal, a za okolností, které zmocniteli poskytují značné výhody spojené s činností tohoto zástupce, nebo za okolností, které obchodnímu zástupci neumožní umořit náklady a výdaje, které vynaložil na splnění smlouvy na doporučení zmocnitele.
- 28 Ze znění čl. 17 odst. 2 a 3 směrnice 86/653 tudíž vyplývá, jak uvedl generální advokát v bodech 26 a 50 svého stanoviska, že cílem režimu odškodnění a režimu náhrady škody, stanovených v citovaných ustanoveních, není sankcionovat zánik smlouvy, nýbrž odškodnit obchodního zástupce za jeho plnění v minulosti, ze kterých zmocnitel nadále těží i po zániku smluvních vztahů, resp. nahradit mu náklady a výdaje, které vynaložil pro účely těchto plnění. Tohoto zástupce tudíž nelze – jsou-li splněny podmínky stanovené v citovaném čl. 17 odst. 2 a 3 – zbavit odškodnění nebo náhrady škody jen proto, že k zániku smlouvy o obchodním zastoupení došlo ve zkušební době.
- 29 Ze znění uvedeného článku tudíž vyplývá, že nárok na odškodnění a náhradu vzniklé škody platí i tehdy, když k zániku smluvního vztahu mezi zmocnitelem a obchodním zástupcem dojde ve zkušební době.
- 30 Výše rozvedené úvahy potvrzuje i analýza kontextu, do něhož článek 17 směrnice 86/653 zapadá, a cíl této směrnice.
- 31 Zaprvé v souvislosti s kontextem článku 17 uvedené směrnice je třeba poukázat na to, že článek 18 téže směrnice obsahuje taxativní výčet případů, kdy se odškodnění nebo náhrada škody nevyplácí. Ukončení ve zkušební době v něm zmíněno není. Dále je třeba citovaný článek 18 vzhledem k tomu, že stanoví výjimku z nároku na odškodnění a náhradu škody, vykládat striktně. Z toho vyplývá, že tento článek nemůže být vykládán tak, aby vedl k doplnění důvodu vyloučení odškodnění, jež v něm není výslovně stanoveno (v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 28. října 2010, Volvo Car Germany, C-203/09, EU:C:2010:647, bod 42). Závěr, že v případě zániku smluvních vztahů ve zkušební době nevzniká nárok na žádné odškodnění nebo náhradu škody, by přitom vlastně znamenal totéž co připuštění důvodu vyloučení, jenž není v článku 18 uvedené směrnice stanoven.
- 32 Článek 19 směrnice 86/653 pak zakazuje smluvním stranám odchýlit se před zánikem smlouvy od článků 17 a 18 této směrnice v neprospěch obchodního zástupce. Jak uvedl generální advokát v bodě 48 svého stanoviska, závěr, že stanovení zkušební doby ve smlouvě o obchodním zastoupení vede k vyloučení práva na odškodnění a náhradu škody podle článku 17 uvedené směrnice, je takovým odchýlením v neprospěch daného zástupce. Přiznání nebo odepření odškodnění obchodnímu zástupci by totiž v případě stejného výkonu záviselo jen na tom, zda byla ve smlouvě o obchodním zastoupení stanovena zkušební doba.
- 33 Pokud jde zadruhé o účel směrnice 86/653, je třeba připomenout, že z druhého a třetího bodu jejího odůvodnění vyplývá, že cílem této směrnice je mimo jiné chránit obchodního zástupce v jeho vztahu se zmocnitelem (rozsudek ze dne 17. května 2017, ERGO Poistovňa, C-48/16, EU:C:2017:377, bod 41).

- 34 V tomto ohledu Soudní dvůr rozhodl, že články 17 a 18 této směrnice mají klíčový význam, neboť definují úroveň ochrany, kterou unijní normotvůrce považoval pro obchodní zástupce v rámci vytvoření jednotného trhu za rozumnou (rozsudek ze dne 17. října 2013, Unamar, C-184/12, EU:C:2013:663, bod 39). Dále je podle judikatury Soudního dvora cílem článků 17 až 19 téže směrnice ochrana obchodního zástupce po zániku smlouvy o obchodním zastoupení. Režim odškodnění, který k tomuto účelu směrnice 86/653 zavedla, má kogentní charakter (rozsudky ze dne 9. listopadu 2000, Ingmar, C-381/98, EU:C:2000:605, bod 21, a ze dne 23. března 2006, Honyvem Informazioni Commerciali, C-465/04, EU:C:2006:199, bod 22).
- 35 Soudní dvůr rovněž upřesnil, že z hlediska cíle směrnice 86/653 je jakýkoli výklad článku 17 této směrnice, který by se mohl ukázat jako výklad v neprospěch obchodního zástupce, vyloučen (v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 26. března 2009, Semen, C-348/07, EU:C:2009:195, bod 21).
- 36 Výklad, podle kterého v případě ukončení smlouvy o obchodním zastoupení ve zkušební době nevzniká nárok na žádné odškodnění, je přitom neslučitelný s kogentní povahou režimu zavedeného článkem 17 směrnice 86/653. Takový výklad, který navzdory tomu, co stanoví tento článek, v podstatě váže přiznání odškodnění na to, zda je ve smlouvě o obchodním zastoupení či nikoli stanovena zkušební doba, a to bez ohledu na výkon obchodního zástupce nebo na náklady a výdaje, které vynaložil, totiž z týchž důvodů, které byly uvedeny výše v bodě 32 tohoto rozsudku, představuje výklad v neprospěch obchodního zástupce, jemuž je upíráno jakékoli odškodnění jen proto, že ve smlouvě, která jej se zmocnitelem váže, je stanovena zkušební doba.
- 37 Je proto třeba učinit závěr, že takový výklad článku 17 směrnice 86/653, podle kterého v případě, že k ukončení smlouvy o obchodním zastoupení dojde ve zkušební době, nevzniká nárok na žádné odškodnění nebo náhradu škody, by byl v rozporu s cílem této směrnice.
- 38 S ohledem na výše rozvedené úvahy je třeba na položenou otázku odpovědět, že článek 17 směrnice 86/653 musí být vykládán v tom smyslu, že při zániku smlouvy o obchodním zastoupení se i v případě, že k tomuto zániku dojde ve zkušební době stanovené v této smlouvě, uplatní režim odškodnění stanovený v odstavci 2 tohoto článku a režim náhrady škody stanovený v jeho odstavci 3.

K nákladům řízení

- 39 Vzhledem k tomu, že řízení má, pokud jde o účastníky původního řízení, povahu incidenčního řízení ve vztahu ke sporu probíhajícímu před předkládajícím soudem, je k rozhodnutí o nákladech řízení příslušný uvedený soud. Výdaje vzniklé předložením jiných vyjádření Soudnímu dvoru než vyjádření uvedených účastníků řízení se nenahrazují.

Z těchto důvodů Soudní dvůr (čtvrtý senát) rozhodl takto:

Článek 17 směrnice Rady 86/653/EHS ze dne 18. prosince 1986 o koordinaci právní úpravy členských států týkající se nezávislých obchodních zástupců musí být vykládán v tom smyslu, že při zániku smlouvy o obchodním zastoupení se i v případě, že k tomuto zániku dojde ve zkušební době stanovené v této smlouvě, uplatní režim odškodnění stanovený v odstavci 2 tohoto článku a režim náhrady škody stanovený v jeho odstavci 3.

Podpisy.